

GEOGRAFIA ROMANULUI ROMÂNESC (1901-1932): STRĂINĂTATEA

**Ștefan BAGHIU, Andrei TERIAN, Vlad POJOGA,
Teodora SUSARENCO, Iunis MINCULETE, Ovio OLARU**

Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, Facultatea de Litere și Arte
Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, Facultatea de Litere

Lucian Blaga University of Sibiu, Faculty of Letters and Arts
Babeș -Bolyai University of Cluj-Napoca, Faculty of Letters

Personal e-mails: stefan.baghiu@ulbsibiu.ro, andrei.terian@ulbsibiu.ro (corresponding author),
vlad.pojoga@ulbsibiu.ro, susarenc098@gmail.com, iunisstefana.minculete@ulbsibiu.ro, ovio.olaru@ulbsibiu.ro

THE GEOGRAPHY OF THE ROMANIAN NOVEL (1901-1932): SPACES FROM ABROAD

This article charts the main cities mentioned in the Romanian novel published between 1901 and 1932 based on the corpus of novels created by the research project *The Digital Museum of the Romanian Novel 1901-1932* (around 370 digitized novels). The main discoveries that our distant reading of the geography in these novels revealed are that the planet is covered in the Romanian novel during the period in genre fiction (that has mentions of cities from Africa, Asia and South America), not in modernist highbrow literature, and that the dominance of Paris and Rome as spaces where the action takes place is atomized during this period by smaller cities in France and Italy. The article also describes the relation between social mobility and geographical coverage in the epoch.

Keywords: Romanian literature, distant reading, geocriticism, literary geography, planetarity.

Începeam anul trecut articolul despre „Geografia internă a romanului românesc în secolul al XIX-lea” cu o listă a câtorva dintre orașele neașteptate în care este plasată acțiunea din romanele publicate între 1844-1900:¹ „San Francisco, New York, Tokyo, Havana, Cork, Londra, Roma, Veneția, Geneva, Milano, Napoli, Berlin, Atena, Sankt Petersburg, Varșovia, Odessa”.² Am explicat (într-o oarecare măsură, pe cât permite un articol de sinteză a situației) încă de pe atunci, surpriza pe care o produce o asemenea diversitate de *loc al acțiunii* în contextul teoriilor despre „spațiul familiar” propuse de Franco Moretti.³ În continuarea descoperirilor trecute, putem afirma acum că harta pentru prima treime a secolului XX (1901-1932) *se diversifică* și mai tare.⁴ Dar locurile neobișnuite fuseseră cucerite deja din secolul al XIX-lea, cel puțin cu un agent important pentru Americi și Asia: San Francisco și New York pentru Statele Unite, Havana pentru America Centrală, Tokio pentru Asia.

Cu alte cuvinte, *planeta* fusese, dacă nu *cucerită*, măcar *intuită* încă din secolul al XIX-lea. Așadar, care ar putea fi surprizele arhivei romanului românesc între 1901 și 1932?⁵

De la început am vrea să stabilim care este harta locurilor acțiunii în perioada 1901-1932, desenată în urma digitizării și culegerii manuale de metadate. De departe, locul unde se desfășoară acțiunea în cele mai multe dintre romanele începutului de secol XX este Bucureștiul (47%).⁶ Din străinătate, cel mai prezent oraș ca loc al acțiunii este Parisul (cu aproximativ 30 de romane care plasează acțiunea acolo). Acest lucru, corelat cu faptul că producția de roman din perioada 1901-1932 a fost mai prolifică după încheierea Primului Război Mondial (mai ales în a doua jumătate a anilor 1920) și acela că majoritatea romanelor acestei perioade sunt plasate în imediata contemporaneitate (a doua jumătate a secolului XIX, perioada antebelică sau

interbelică, cum arată articolul dedicat temporalității romanului din această perioadă,⁷ ne indică fără urmă de îndoială predilecția scriitorilor români pentru urban și cosmopolit, mai ales cu frecvența mare pe care o are capitala țării întregite și continuitatea Parisului ca *centru extern* al imaginarului românesc.⁸ Această preferință se datorează atracției față de marile orașe europene cosmopolite și centre ale imaginarului românesc din literaturile occidentale, lucru dovedit și de prezența, pe următoarele poziții ale acestei ierarhii spațiale, a unor orașe ca Berlin, Viena, Roma și Venetia, printre altele. Am putea astfel presupune că acest lucru marchează o deschidere accentuată către Europa și printr-o anume geografie cosmopolită și *liberă* (în sensul ușurinței de călătorie). În fond, „the representation of urban space as both baleful and liberatory is a familiar feature of all literary modernisms”.⁹ Dar, în timp ce acest lucru poate fi adevărat pentru *obsesiile* geografice ale marilor orașe, cercetările noastre arată un fapt interesant: desfacerea geografică, lărgirea *lumii* reprezentate în romane, la fel ca în secolul al XIX-lea, este mai ales făcută de literatura necanonică și de *genre fiction*.¹⁰

Articolul de față încearcă să răspundă pe cât posibil, după o serie de analize primare ale rezultatelor proiectului *MDRR2* (1901-1932), câtorva întrebări fundamentale: ce locuri conține corpusul de romane la începutul secolului XX și în perioada interbelică și cum arată *lumea* (de ce nu, *planeta?*)¹¹ din perspectiva romanului românesc din perioada 1901-1932?

În cazul orașelor menționate din România și din străinătate am optat în primă fază pentru culegerea manuală a referințelor în timpul scanării romanelor.¹² Metoda, oricât de îndepărtată de Digital Humanities, are mai mult un rol de *reducere a căutărilor ulterioare*. Dacă în cazul orașelor în care este *plasată* acțiunea nu există o metodă digitală coerentă care să poată să ne spună în urma căutării informatice *unde* se petrece acțiunea (căci frecvența mai mare a unui oraș într-un roman nu înseamnă automat că acela este orașul acțiunii), în cazul orașelor *menționate* există o funcție complexă de căutare care ne poate ajuta, dar care necesită formularea prealabilă a unui tabel de metadate pentru orientarea în corpus.¹³ Pentru a simplifica, am complicat culegerea metadatelor: am pus în metadate și orașe menționate, însemnând că de fiecare dată când cineva a dat de un oraș din România sau din străinătate, l-a trecut pe listă. Extrem de vulnerabilă în fond, metoda are misiunea de a crea o *primă impresie* despre ce orașe *ar trebui căutate mai departe* prin tehnici digitale.¹⁴ Lista noastră cuprindea în această fază cam 150 de orașe din România (alături de comune urbane, comune autonome, stațiuni și câteva sate)¹⁵ și cam 250 de orașe din străinătate *menționate* cu diverse ocurențe deocamdată irelevante. O listă incompletă ca ocurențe ale acestor orașe, dar care conținea, totuși, numele principale de orașe. Apoi a trebuit să demarăm o altă căutare în arhivă (de data asta prin tehnici digitale), pe care o prezentăm în detaliu la finalul articolului și care credem că poate fi un

Harta 1: Orașe străine în care se desfășoară acțiunea (1901-1932)

instrument de vizualizare important pentru geografia literară.

În acest articol vom prezenta câteva dintre rezultatele noastre în ceea ce privește geografia străinătății în romanul românesc din perioada 1901-1932 față de cea din perioada 1844-1900 utilizând două arhive create de cercetătorii echipelor MDRR (*Muzeul Digital al Romanului Românesc: secolul al XIX-lea*) și MDRR2 (*Muzeul Digital al Romanului Românesc: 1901-1932*). În al doilea rând, vom discuta felul în care geografia este determinată de călătorie și cum arată mobilitatea de clasă în acțiunea romanelor. În al treilea rând, vom propune un instrument de vizualizare și de analiză a frecvenței orașelor străine în imaginarul românesc, instrument bazat pe două variabile esențiale: **ocurențe** (numărul total de menționări) și **recurențe** (în câte romane apare respectivul oraș).

Transformări: 1844-1900 vs. 1901-1932

„În clipa asta la București sunt douăsprezece ore fix, după cum în Golful de Aden e ora unul și jumătate, la Calcuta sunt șase ore fără un sfert, la Tokio sunt opt ore seara, în Alsaca, miezul nopții, la San Francisco se crapă de ziua și la New-York încep copiii să se ducă la școală”.¹⁶ Așa arată un fragment dintr-un roman publicat în anul 1931, scris de Ion Minulescu. Fără îndoială, geografia planetară din romanul românesc în secolul al XIX-lea și prima treime a secolului XX are diferite roluri narative, mai mult sau mai puțin importante. În acest stadiu însă e aproape imposibil de cuantificat acest aspect. Progresele teoretice mai ales din zona de geocriticism, care discută modul în care *spațiul* (place) devine *loc* (place) prin mecanisme ficționale¹⁷ și progresele hărților afective ale literaturii¹⁸ vor fi importuri esențiale în studierea acestor arhive. Însă deocamdată separația esențială cu care operăm este aceea între spațiul ca *loc al acțiunii* și spațiul *menționat*, așa cum am procedat și în analiza geografiei interne a romanului românesc din secol al XIX-lea. Continuăm, așadar, expunerea celor două variabile, utilizând același mod de împărțire a spațiului geografic, analizând, pe de-o parte, spațiul european, și pe de altă parte, geografia planetară a romanului românesc de început de secol XX.

1. În ceea ce privește **Europa**, țări precum Franța, Turcia, Italia și Rusia¹⁹ rămân spații geografice care găzduiesc acțiunea romanelor din ambele perioade puse în discuție. Totuși, procentual vorbind, are loc o diversificare a orașelor din aceste țări în ceea ce privește locurile desfășurării acțiunii. Iată de ce o detaliere a cazului geografiei Franței și implicit a Parisului este necesară: concluziile precedente arătau că „Parisul este cel mai întâlnit oraș străin al desfășurării acțiunii”²⁰ din romanele sec. al XIX-lea. Am găsit o situație similară și în ceea ce privește romanele din perioada 1901-1932, însă frecvența situării acțiunii în romane crește raportat

la numărul total de romane din fiecare perioadă, de la 5 la 8%. Astfel, dacă 8 din cele 160 de romane din corpusul de texte analizate pentru perioada 1844-1900 au acțiunea în Franța și doar 2 din acestea au acțiunea *exclusiv* în Franța,²¹ pentru romanul de început de secol XX situația se prezintă astfel: 28 din cele 370 de romane din arhivă au acțiunea plasată în Franța și în 8 acțiunea se petrece exclusiv în Franța. Odată cu creșterea acestui număr se și diversifică locul acțiunii pe teritoriul Franței printr-o serie nouă de orașe: Lyon, Bordeaux, Cannes, Nisa, Bayonne, Versailles, Menton, Thionville. Rezultatul precizat anterior devine valabil și pentru cazul Italiei, unde rezultatul atrage și mai mult atenția. În timp ce doar două orașe, Roma și Venetia, devin spații ale acțiunii romanului de secolul al XIX-lea, în secolul XX valorificarea lor continuă și este și însoțită, la fel ca în cazul Franței, de o diversificare a spațiului peninsular folosit drept loc menționat în roman. Milano, Parma, San Remo, Napoli, Florența sau Genova (alături de Pompei) sunt doar câteva dintre orașele care devin spațiile desfășurării acțiunii. În cazul țărilor Peninsulei Scandinave (spațiu geografic prezent deja pe hărțile literare din perioada 1844-1900) iese în evidență Cezar Petrescu: în trei dintre romanele sale este menționată Suedia – *Pământ și cer* (1931), *Baletul mecanic* (1931) și *Greta Garbo* (1932), în timp ce bine-cunoscutul roman pentru copii *Fram ursul polar* (1932) descrie „țara Norvegiei”. De asemenea, o prelucrare după Jules Verne, romanul SF *Spre centrul pământului* (1907) de D. Munteanu-Râmnic, descrie călătoria profesorului Otto, Danemarca fiind una dintre principalele țări pe care acesta le străbate în drumul său. Danemarca apare și în *Roșu, galben și albastru* (1924) de Ion Minulescu. Locul acțiunii în romanul românesc se diversifică în aceste zone tot prin intermediul romanului SF al lui D. Munteanu-Râmnic, unde orașul Reikiavik [sic] este portretizat în detaliu, începând de la străzi, case, vegetație și până la locuitorii săi, fiind un nod geografic central în interiorul romanului.

2. Impactul cel mai semnificativ pus în legătură cu noile teritorii inserate în economia geografică a romanului românesc din perioada 1901-1932 este dat de plasarea acțiunii în orașe din America Latină, Asia, Nordul Africii, Orientul Apropiat, dar și în două spații cu adevărat neașteptate – Honolulu și Insulele Caraibe. **Teritoriul asiatic** (vag reprezentat în romanul românesc din secolul al XIX-lea) prinde contur în romanul secolului XX, doi poli geografici estici – Japonia & India – reprezentând spațiile predilecte pentru desfășurarea acțiunii. Un exemplu bun poate fi romanul scris de Vasile Pop, *Vândută de propria-i mamă* (1922), care nu doar își plasează acțiunea într-una dintre cele mai importante metropole japoneze, Yokohama, dar poate fi considerat și unul dintre primele romane care ilustrează aspecte multiculturale inedite. Acesta deschide seria romanelor a căror acțiune e plasată în mod exclusiv pe teritoriul nipon: „La noi, și mai ales în Yokohama, replică femeia,

sunt foarte multe familii amestecate... în acest fel: orașu e cam mare: «unirile» numeroase și nu se mai pot cunoaște ca acum 50 de ani, când asemenea căsătorii constituiau un fel de... trădare de neam... Acuma sunt cu sutele... mai ales că europenii și americanii s-au convins că japonezele devin soții ideale, credincioase și deștepte...»²² Titlul pus în discuție mai aduce un spațiu particular, Insula Hawaii cu orașul Honolulu. Acest oraș, spre deosebire de precedentul, apare doar menționat în cadrul itinerariului parcurs în drumul spre Japonia: „Ea ne-a organizat tot ce era necesar plecării, și călătoriei. A telegrafiat la diferite hoteluri și agenții, care ne sunt în drum, ca să ne ajute la sosire. Așa am avut totul preparat în San Francisco, apoi în Honolulu...»²³ India, pe de altă parte (sau mai bine spus cultura acestei țări) atrage și mai mulți scriitori, lucru care generează o portretizare mai amplă a acestui spațiu prin considerații subtile. Din seria autorilor care își plasează acțiunea în India trebuie amintiți Mircea Eliade cu romanul *Isabel și apele diavolului* (1930) (roman ce conturează arealul indian prin situarea acțiunii în orașele Calcuta, Ooatamund și Port Said) și Elena Riegler cu *Iubire și Ispășire. Povestire din vechea Indie* (1920), roman sentimental cu acțiunea plasată în anul 1400, ce reunește trei orașe sfinte „care deschid porțile lor pelerinilor venind din toate unghiurile țării cu rugăciuni și jertfe: Harvard, Delhi, și Benares; dar cel mai sfânt dintre aceste trei Benares – orașul cu mii de temple, locuințele marelui Shiva, Ganesha, Kama și Mitra, care se ridică pe malul înalt al Gangelui”²⁴

3. Inserția de noi teritorii pe harta geografică a romanului scris în perioada 1901-1932 implică și un nou teritoriu neexplorat literar – **Oriental Apropriat**. Este vorba de Beirut, Damasc, Alexandria, Ierusalim sau Cairo. 5 romane au acțiunea plasată exclusiv într-unul dintre orașele Orientului Apropriat, dar două scrise de același autor trebuie neapărat menționate: *Chira Chiralina* (1924) și *Neranțula* (1927) de Panait Istrati (al doilea tradus de Theodor Buzoianu). Deși mediul în care este plasată acțiunea descrie, în linii mari, o lume plină de culoare, în *Chira Chiralina* autorul nu mizează pe o descriere amplă a orașului Cairo, ci mai degrabă „fixează individualitatea unei lumi al cărei certificat de naționalitate cade pe al doilea plan”²⁵ aspect tratat diametral opus în *Neranțula*, unde romanul începe cu o descriere amplă a Alexandriei: „Picioarele, împovărate ele însele de atâta fericire, scump plătită, mă duceau totdeauna la marginea Alexandriei, la Ramleh, de unde palmierii africani privesc duși pe gânduri, peste Mediterana, pe frații lor înșirați peste Coastele de Azur, pe Ramlehurile europene”²⁶ În ceea ce privește restul romanelor ce menționează orașe din Orientul Apropriat trebuie precizată recurența orașului Ierusalim, ce apare prezent în romanele *Santa Melania* (1913) de M. Th. Carada, *Sar și Ionel* (1920) de Th. Sperantia și *Rătăcire* (1923), scris de Aida Vrioni; Bagdad apare la V. Eftimiu în *Dragomira* (1930) și la Emanoil Bucuța în *Fuga lui Șefki*, roman ce surprinde criza erotică a tânărului

turc Șefki (1927); Alexandria, loc menționat în romanul cu note psihologice a lui Gala Galaction *Papucii lui Mahmud* (roman ce abolește frontierele religioase și etnice și îi aduce în prim plan pe Savu Pantofaru, turcul Ibrahim și evreul Marcu Goldstein) sau romanul celor patru autori Nour Alexis, Doctorul Ygrec, Sărmanul Kloptok și Alexandru Bilciurescu, *Stațiile dragostei* (1929).

4. Un alt areal geografic nou la început de secol XX este **America de Sud**. Țările în care se petrece acțiunea în perioadă din această zonă sunt Argentina și Brazilia (ambele premiere ale romanului românesc), în *Uimitoarele întâmplări dintr-o vacanță. Roman pentru copii și tineret* (1927) de Alice Gabrielescu. Orașul Rio de Janeiro este menționat de asemenea în romane precum *Diplomatul, tăbăcarul și actrița* (1926) de C. Ardeleanu, *Viața cu haz și fără a numitului Stan* (1928) de I. Peltz și *Baletul mecanic* (1931) de Cezar Petrescu, fiind urmat în ordinea aparițiilor de orașul Buenos Aires, întâlnit și în *Kremlin* (1931) de Cezar Petrescu. Un fragment din *Baletul mecanic* în care ambele orașe sunt descrise drept spații exotice merită redat complet: „Un vapor italian, de cursă lungă, spre America de Sud, cu punțile încărcate de emigranți, depărtându-se către porturile de dincolo de ecuator și ocean, Rio de Janeiro, Buenos-Aires: nume sonore, orașe fabuloase, vaste pampasuri virgine, smârcuri de friguri galbene și codri cu flori veninoase”²⁷ La polul opus, Alice Gabrielescu transformă teritoriul sud-american din *Uimitoarele întâmplări dintr-o vacanță* într-un loc al acțiunii diferit, cadrul luxuriant al ambelor orașe din *Baletul mecanic* fiind înlocuit de San Luis: „un câmp pe care la mari depărtări se afla câte o închipuire de sat”²⁸

5. Spațiul din Emisfera vestică cartografiat și în secolul al XIX-lea rămâne **America de Nord** (în principal Statele Unite ale Americii). Din trecerea anterioară în revistă a orașelor menționate de pe teritoriul Americii de Nord și compararea cu datele generate de romanul românesc din prima parte a secolului XX, reiese destul de limpede că numărul acestora nu prezintă o creștere – Kansas, New Jersey, Tennessee sau West Virginia fiind înlocuite de Ohio, Philadelphia, Oregon și Cleveland. Aparent, doar orașul New York recuperează numeric, în intervalul 1901-1932 recurența acestuia fiind una semnificativă și aflându-se în topul celor mai menționate orașe de pe continentul American. Din punct de vedere al genului de roman în care este valorificat spațiul nord-american predomină cel de dragoste și de moravuri. Reprezentative în acest sens sunt romanele scriitorului Vasile Pop, *Americana îndrăgostită* (1920) și *Cuceritorul de inimi* (1921) care își plasează acțiunea în Statele Unite, în Youngstown (Ohio), respectiv în Cleveland. Dacă în *Americana îndrăgostită* se continuă modelul precedent, evident aici prin descrierea vieții a doi români – Dan Constantin, muncitorul de la o fabrică de locomotive și fosta dansatoare de noapte, Elena Strand – în *Cuceritorul de inimi*, obiectivul este îndreptat spre moravurile

americane. Cleveland-ul, de altfel, acest *mediu observat*, apare și în *Kimionoul înstelat* (1932) de V. Eftimiu, *Demonul lui Codin. La poarta muzelor* (1930) de Damian Stănoiu *Apocalipsul. Roman* (1921) de Virgiliu Ștef. Serdaru.

Mobilitate geografică și mobilitate socială

În ceea ce privește mobilitatea geografică a personajelor din romanele începutului de secol XX, se remarcă două tendințe, corespunzând, în plan sociologic, unei stratificări destul de distincte.²⁹ În primul rând, dacă originea socială a protagonistului sau a protagoniștilor este nobil-aristocrată, Occidentul este locația predilectă pentru vilegiatură, pentru aventuri, pentru studii; Parisul găzduiește astfel o a doua viață, francofonă, a elitei românești de început de secol XX, care este acum reprezentată ca o adevărată diasporă cosmopolită. Observăm acest lucru în numeroase romane răspândite de-a lungul întregii perioade, printre care *O moarte care nu dovedește nimic* (1931), al lui Anton Holban, *Corigent la limba română* (1928), al lui Ion Minulescu, *Viața dublă* (1927) al lui E. Lovinescu sau *Baletul mecanic* (1931), romanul lui Cezar Petrescu (pentru a le numi doar pe câteva dintre cele mai cunoscute). Acest din urmă roman surprinde prin cosmopolitismul nemaivăzut: nu numai că acțiunea are loc la Nisa și Monte-Carlo, dar menționează, în această ordine, orașele Grasses, Rio de Janeiro, Buenos-Aires, San Remo, Grenoble, Chicago, Valencia, Roma, Veneția, Marsilia, Barcelona, București, Constanța, Paris, Moscova, New-York, St. Petersburg, Berlin și Viena. O astfel de diversitate (deși din alte rațiuni narrative) poate fi întâlnită și în romanul lui C. Stere din 1931, *În preajma revoluției*, care se petrece la Chișinău, Odessa, Tiumen și Camenka, dar referințele geografice se întind de la Viena, Varșovia, Dresda, Veneția, Paris, Kiev, St. Petersburg și Botoșani până la Harkov, Ekaterinoslav, Poltava, Nikolaev, Sevastopol și Simferopol. Chiar și dacă facem abstracție de locațiile inextricabil legate de evenimente istorice prelucrate literar, precum Războiul de Independență (având ca reper inevitabil Plevna) sau, în romanul lui Stere, Revoluția Rusă, mobilitatea geografică a protagoniștilor este impresionantă. Pentru personaje din medii aristocrate (însumând nobili, boieri, miniștri, prinți), locurile predilecte de desfășurare a acțiunii sunt București, Paris și Iași, în această ordine. Locurile cele mai menționate sunt Paris, București, Viena, Berlin, Galați, Veneția și Brașov. Referințele la capitale vest-europene urmăresc aici să transforme mobilitatea geografică a protagoniștilor în fluiditate culturală.

Al doilea strat social distinct pe care cercetarea cantitativă l-a revelat îl reprezintă cel al burgheziei. Asemănător protagoniștilor nobili, protagoniștii care provin din medii burgheze (mic-burghezi, avocați, medici etc) se desfășoară între București, Paris, Iași și Constanța, dar menționează cu precădere Paris,

Viena, București, Budapesta, Londra, Brăila, Constanța, Craiova, Berlin, Iași, Moscova, Galați și Milano ca locuri predilecte pentru vilegiatură, locuri spre care îi ghidează profesia, orașe unde urmează studii sau unde au cunoștințe cu care corespundează etc. Deși mai puțin cosmopoliți decât omologii lor aristocrați, tiparele geografice pe care le creionează sunt asemănătoare: ei vizitează *voluntar* orașe din țară, cât și din străinătate, merg la studii sau emigrează. Autorii romanelor de secol al XIX-lea se simțeau nevoiți, pentru a imita romanele *noir* ale omologilor francezi, să populeze Bucureștiul cu figuri ostentativ malefice și să antreneze scenarii improbabile în senzaționalismul lor³⁰ în tentativa de a-l apropia de atmosfera Parisului lui Eugène Sue, pentru a-l transforma într-un „mic Paris”. În schimb, referința la îndemână a personajelor românești interbelice este Parisul real, care și-a pierdut alura misterioasă, transformându-se într-un model de civilizație, viață mondenă, actualitate politică etc³¹, și pe care nu mai trebuie să-l reproducă, fiindcă îl pot vizita în realitate. De fapt, aproape 50% dintre romane menționează Parisul, în timp ce aproximativ 8% dintre ele se desfășoară (și) în capitala franceză. Însă personajele din aceste romane aparțin în majoritate statistică burgheziei sau nobilimii.

Pornind de la mobilitatea geografică a acestor două straturi sociale, putem să intuim existența a două areale între care se dispută prezența lor efectivă, pe de-o parte, și aspirațiile, pe de alta. Primul este un areal local sau familiar, cuprinzând toate centrele urbane ale țării, Bucureștiul, Iașiul, Brăila, precum și destinațiile de vilegiatură internă – Brașov, Sinaia, Constanța, dar și Parisul, oraș occidental imediat recognoscibil, destinație foarte comună în epocă, „capitala lumii literare”, „nod” al avangardei interbelice³² etc. Al doilea areal, în schimb, conține orașe care, deși nu servesc drept fundal al acțiunii, sunt trecute în revistă ca destinații virtuale și excepții menite să suscite fascinația și să alimenteze spiritul de aventură al cititorului epocii: Rio de Janeiro, New York, Monte Carlo, Cannes etc. Dacă primele reprezintă locații accesibile, accesul la cele din urmă este limitat și rezervat în proză romanelor de subgen.

Un lucru cu adevărat interesant devine, însă, vizibil când ne îndreptăm atenția asupra celei de-a treia clase sociale prezente în romane (de fapt două, proletarii și țărani, dar le vom topi din considerente logice). În cazul țărănilor și al muncitorilor, transferul nu are loc între un mediu urban autohton – centru sau provincie –, pe de-o parte, și un mediu urban străin, cosmopolit, elitist, „exotic” etc, pe de alta, ci între sat, care cel mai adesea nu este numit ca atare, și oraș autohton, precum Focșani, Galați, Bacău, Caransebeș, Sibiu, Hunedoara, Giurgiu, Brăila ș.a.m.d., dar și zone din vecinătatea est-europeană: Belgrad, Bratislava, Budapesta, Cracovia, Bosnia. Cu alte cuvinte, în timp ce protagoniștii nobili și burghezi se îndreaptă spre

străinătate, țărani se îndreaptă spre oraș, iar locuitorii proletari ai mahalalelor spre centru. Însă în timp ce primele două categorii sociale întreprind aceste călătorii în mod voluntar, se întâmplă adesea ca, cel puțin în cazul țăranilor, mobilitatea să se datoreze războiului (fie că vorbim de Primul Război Mondial, de Războiul de Independență, Războiul Ruso-Japonez etc.) sau să fie condiționată negativ de precaritatea protagonistului, al cărui statut biografic incert (pierderea părinților, fuga de acasă, sărăcie) funcționează ca un motor al intrigii.³³ În acest din urmă caz, mobilitatea socială tinde să atingă cote maxime în adevărate epopei biografice prezentând

narațiuni improbabile în convenția de subgen. *Dela leagăn până la mormânt*, romanul din 1925 semnat de N. Rădulescu-Niger, redă parcursul unor copii de orfani și transformarea lor în burghezi cu ajutorul unor binefăcători din Mizil, ei înșiși aparținând burgheziei. Romanul de senzație din 1927 al aceluiași autor, *Vântura-Lume*, prezintă parvenirea unui copil de țăran și felul în care, comițând escrocherii repetate la București, Paris, Metz și Geneva, este arestat și mai apoi ucis. Cu alte cuvinte, mobilitatea geografică a protagoniștilor de secol XX reflectă destul de fidel mobilitatea lor socială.

Orașe menționate din străinătate: ocurențe vs. recurențe

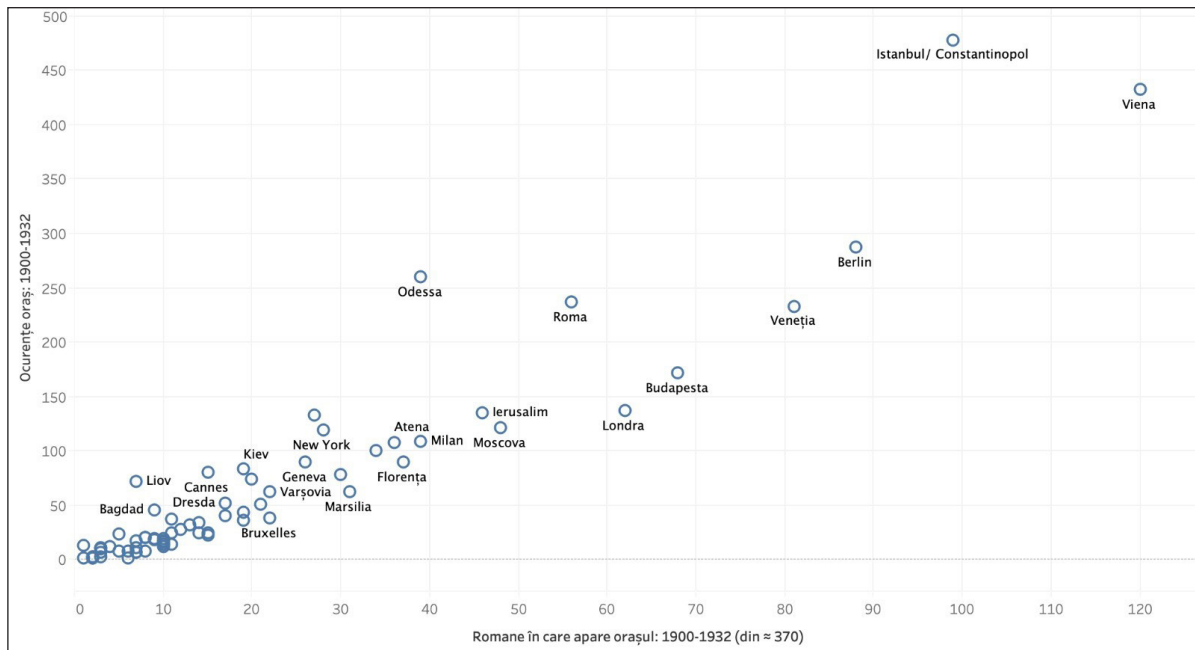

Diagrama 1. Ocurențe vs. recurențe (1901-1932)

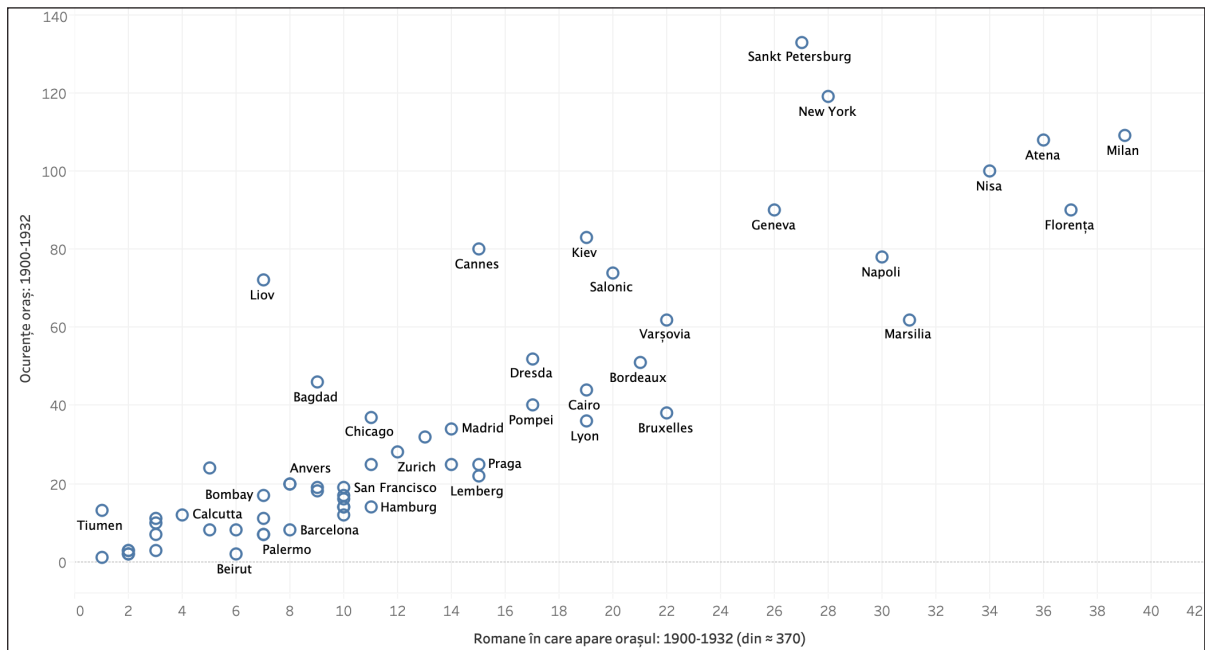

Diagrama 2. Ocurențe vs. recurențe (1901-1932) [cadru restrâns]

Pentru a avea o imagine cât mai clară asupra prezenței anumitor spații în romanele românești din perioada 1901-1932 am apelat la o căutare complexă în arhivă, folosindu-ne de două variabile calculate pentru fiecare oraș în parte: **ocurențele** (de câte ori acel oraș este menționat în arhivă) și **recurențele** (în câte romane este menționat). Desigur, a trebuit să scoatem din grafic Parisul, menționat în romanele indexate de peste 2300 de ori în 190 de romane, valori ce ar fi făcut restul tablei indescifrabilă. De aceea, vizualizarea acestor grafice trebuie să țină cont mereu de faptul că există un oraș dominant neprezentat (Parisul), celelalte fiind cu mult mai puțin prezente ca acesta, chiar și la 450 de ocurențe cu 120 de recurențe (cazul orașului Viena). Pentru ca un oraș să fie *mai prezent*, el trebuie să aibă în același timp un număr cât mai mare de ocurențe și de recurențe. Dacă urmărim *Diagrama 1*, vom observa că relevanța este cuantificată diferit în cazul unor orașe ca Berlin și Odessa: dacă ceea ce le unește este faptul că ambele sunt menționate în corpul de romane de aproximativ 270 și 300 de ori (deci în același cadran de ocurențe), Odessa apare în doar 40 de romane, în timp ce Berlinul apare în 90 de romane. Ceea ce înseamnă că Odessa reprezintă un spațiu *predilect* pentru *anumite* romane, în timp ce Berlin reprezintă o prezență mai constantă (cu o distribuție mai democratică în imaginarul epocii).

1. Orașe străine fundamentale. Ce poate fi observat din avion în această diagramă este o *constelație hipercanonică* de orașe: Viena, Constantinopol, Berlin, Veneția, Roma, Budapesta, Londra, Odessa, cu Ierusalim și Moscova aproape. Putem afirma fără rest că acestea sunt, alături de liderul Paris, cele mai prezente orașe în romanul românesc pe întreaga perioadă. Integrăm aici și New York-ul, dintr-un motiv foarte clar: el începe să fie prezent doar

după 1918 și ia avânt, câștigând în a doua perioadă de timp peste 100 de ocurențe în aproape 30 de romane, poate cel mai interesant fenomen geografic pe care l-am putut identifica în analiza cantitativă condusă. Ce se întâmplă, însă, cu restul? Care sunt romanele cu mai puțin de 150 de ocurențe și 50 de recurențe?

2. Orașe de consolidare. Orașele importante din cadranul restrâns (sub 150 de ocurențe și 50 de recurențe) al cadranelor general ne arată un fapt extrem de interesant. Ele reprezintă de fapt atomizările geografice ale celor mai prezente țări din secolul al XIX-lea: Franța (Nisa, Marsilia, Bordeaux, Lyon, Cannes), Italia (Florența, Napoli), Rusia (Sankt Petersburg), alături de regiuni foarte apropiate de acestea ca Elveția (Geneva), Belgia (Bruxelles) sau Ucraina și Polonia (Kiev și Varșovia). Ele apropie cumva geografia dominantă a *orașelor fundamentale*, o localizează și o atomizează. Pot reprezenta – și aici încercăm deocamdată doar o speculație teoretică – o formă de rezistență la dominația capitalelor Paris, Roma, Moscova, Viena etc., o demonstrație de versatilitate în urbanul secundar al țărilor importante. Dar chiar și așa, ele au inevitabil și un efect de *consolidare* a metropolei și țării respective în imaginarul românesc, căci mai mereu se *trece* (menționare, popas etc.) și prin Paris sau Roma când e vorba de ele. Pe scurt, toate drumurile *trece* în felul acesta și prin Paris sau Roma, sporindu-le de fapt dominația.

3. Orașe secundare. Sigur, dincolo de aceste orașe care ajută la atomizarea țărilor europene, avem câteva orașe prezente mai puțin, dar încă semnificativ pentru a fi discutate. În primul rând, orașele americane, care își fac intrarea în perioada 1919-1932, ca San Francisco, Cleveland sau Chicago. Apoi, orașe din Europa Centrală și de Est ca Praga și Cracovia. Și mai ales orașele din Asia.

Două perioade: 1901-1918 și 1919-1932

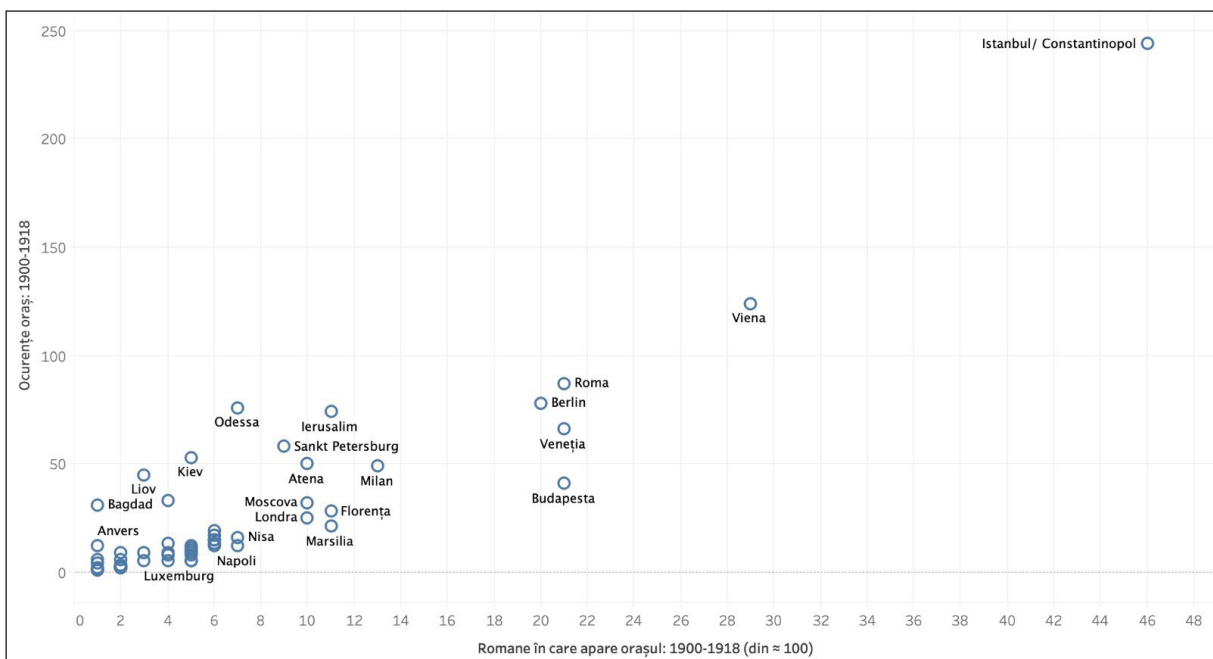

Diagrama 3. Ocurențe vs. recurențe (1901-1918)

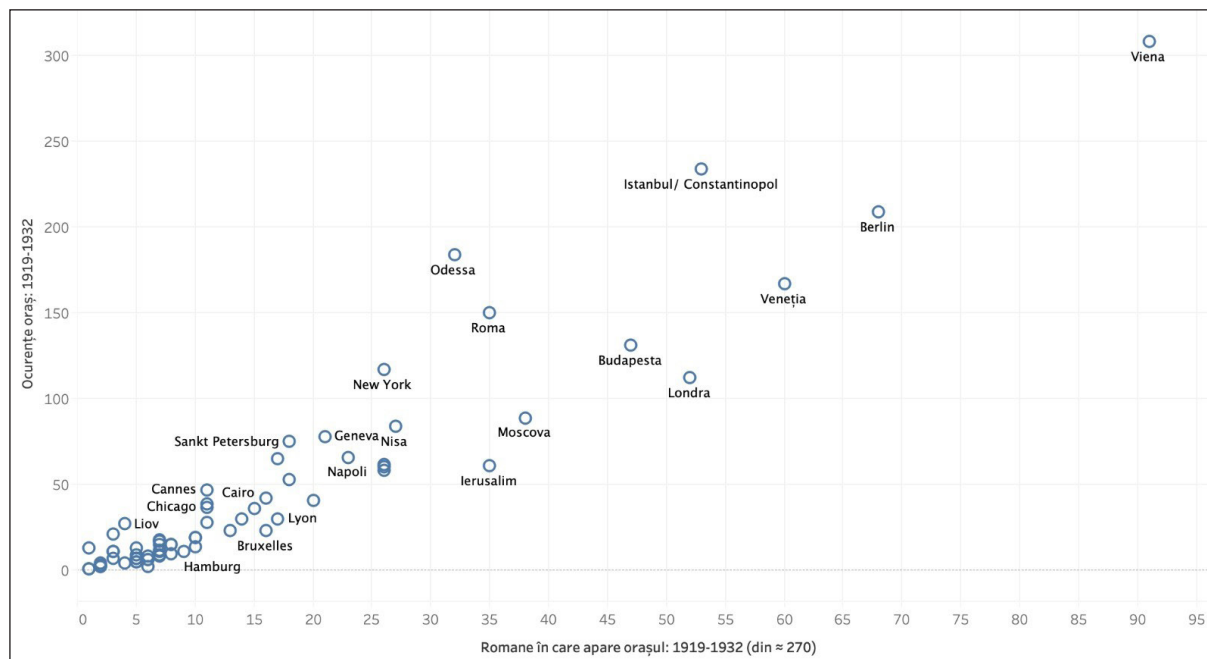

Diagrama 4. Ocurențe vs. recurențe (1919-1932)

Pentru a observa transformările între cele două perioade (1901-1918 și 1919-1932) am separat rezultatele în două grafice distincte (Diagrama 3 și Diagrama 4). Ce se poate observa astfel este că dacă în primele două decenii domină Constantinopolul în geografia internă, el are un statut semnificativ mai redus în a doua parte a perioadei raportat la numărul de romane. Crește însă Viena, care deși reprezenta cel mai important oraș vestic în prima perioadă, acum se evidențiază drept al doilea cel mai important oraș după Paris. Statutul fundamental se păstrează însă în ambele perioade pentru Berlin, Roma, Veneția și Budapesta. Însă apar acum în scenă mai puternic Moscova și Odessa, Ierusalim, Londra sau New York.

Concluzii

În urma acestor ordonări grafice ale corpusului de 370 de romane și în urma celor explicate în acest articol credem că pot fi identificate trei tendințe în geografia epocii 1901-1932 (aparent incompatibile, dar de fapt perfect convergente):

Perspectivarea: locurile nu mai sunt descrise într-un mod „neutru” sau în manieră enciclopedică sau turistică (consecință a adaptărilor sau a *plot*-urilor *second hand* din secolul al XIX-lea), ci se pune accentul în mult mai mare măsură pe percepția subiectivă a locurilor (fie de către personaje, fie de către naratori). Ficțiunea sugerează că descrierea locurilor este puternic filtrată, „cântărită”, procesată, din punctul de vedere al unui subiect care are niște opinii și valori proprii puternice (inclusiv stereotipuri etnice).

Metropolizarea: în romanul românesc din perioada 1901-1932 crește exponențial rolul marilor metropole europene, după principiul *the rich are getting richer*. *Boom*-ul ocurențelor din cazul Parisului este exemplar din acest punct de vedere, dar procesul vizează și alte metropole europene (Viena, Berlin, Roma, Londra, etc.). E de speculat și că descrierile topografice ale acestora sunt mult mai detaliate. În orice caz, scopul acestora este o dorință de racordare mult mai puternică a ficțiunii românești la spațiul comun european, apartenența la o geografie comună sugerând și apartenența la o cultură/civilizație (urbană) comună. În același timp, pentru a arăta o anumită *cunoaștere superioară* a spațiului, prozatorii descriu și plasează întâmplări și în alte orașe importante din țările respective.

Exotizarea: spațiul romanului românesc se diversifică imens prin „colonizarea” unor ținuturi „exotice”: Asia, America de Sud, Europa periferică (Scandinavia), Midwestul și coasta Pacificului din SUA etc. Procesul indică un anume bovarism colonial autohton (dorința de a numi/cartografia/descoperi/coloniza zone aparent insuficient acoperite chiar și de ficțiunea occidentală), sub forma exotizării. Procesul nu se opune, însă, metropolizării decât în aparență, pentru că în această ipostază naratorul român se imaginează în postura unui „metropolitan” care descrie ținuturi (semi)barbare. Iar ambele tendințe (atât metropolizarea, cât și exotizarea) nu sunt decât epifenomene ale „perspectivării”, adică ale dorinței autorilor români de a se afirma cultural ca purtători de „voce”/„viziune” distinctă (uneori plină de stereotipuri etno-culturale, deci cu atât mai „proprie”).

Note:

1. Proiectul din 2019 va fi denumit în continuare *MDRR*: cuprinde aproximativ 160 de romane digitizate publicate între 1844-1900 cu o eroare de 10% față de total. Vezi Ștefan Baghiu, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Daiana Gârdan, Emanuel Modoc, David Morariu, Teodora Susarenco, Radu Vancu, Dragoș Varga, *Muzeul Digital al Romanului Românesc: secolul al XIX-lea* (Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2019). <https://revistatransilvania.ro/mdrr>. Accesat la 15 noiembrie 2020.
2. Ștefan Baghiu, Vlad Pojoga, Teodora Susarenco, Radu Vancu, Emanuel Modoc, „Geografia internă a romanului românesc în secolul al XIX-lea”, *Transilvania*, nr. 10 (2019): 29-43.
3. Franco Moretti, *Atlas of the European Novel 1800-1900* (New York: Verso, 1998), 3.
4. Anul 1932 nu este arbitrar. Andrei Terian a arătat prin metode cantitative că între 1932-1947 producția de roman crește masiv, 1932 delimitând perioade diferite de producție interbelice (1918-1932 și 1932-1947). Vezi Andrei Terian, „Big Numbers. A Quantitative Analysis of the Development of the Novel in Romania”, *Transylvanian Review* 28, supliment 1 (2019): 55-71.
5. Acest proiect folosește arhiva *MDRR2* (*Muzeul Digital al Romanului Românesc: 1901-1932*) care cuprinde aproximativ 370 de romane digitizate publicate între 1901-1932, cu eroare de aproximativ 20%. Vezi Ștefan Baghiu, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga, *Muzeul Digital al Romanului Românesc: 1901-1932* (Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020). <https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932>. Disponibil de la 15 decembrie 2020. Cu toate că acest proiect nu folosește variantele standardizate din ELTeC, merită menționată, pentru operațiuni digitale tipizate după modelul *Distant Reading for European Literary Theory* o altă arhivă de 80 de romane standardizate conform proiectului ELTeC: Roxana Patraș, *Romanian Novel Corpus (ELTeC-rom): Release with 80 novels encoded at level 1. (Version v0.7.0)* [Data set]. Zenodo, 2020. <https://github.com/COST-ELTeC/ELTeC-rom/releases/tag/v0.7.0>. Accesat la 15 noiembrie 2020. Vezi și Roxana Patraș et al., „The Splendors and Mist(eries) of Romanian Digital Literary Studies: a State-of-the-Art just before Horizons 2020 closes off”, *Hermeneia*, nr. 23 (2019): 207-222.
6. Pentru o analiză a spațiului național în romanul perioadei 1901-1932, vezi Emanuel Modoc, Daiana Gârdan, Ștefan Baghiu, Andreea Coroian-Goldiș, Radu Vancu, Vlad Pojoga, „Geografia romanului românesc (1901-1932): arealul național”, *Transilvania*, nr. 10 (2020): 12-21.
7. Vezi Radu Vancu, Alex Goldiș, Ovio Olaru, Vlad Pojoga, Teodora Susarenco, Denisa Frătean, Ștefan Baghiu, „Temporalitatea internă a romanului românesc (1844-1932)”, *Transilvania*, nr. 10 (2020): 22-32.
8. Iată cum acea „corespondență structurală” propusă de Alex Goldiș, care descrie locurile „rezervate” în istoriile naționale autorilor străini importanți este dublată de o referire directă în literatură la spații străine, cărora le sunt rezervate „locuri canonice”. Vezi Alex Goldiș, „Beyond Nation Building: Literary History as Transnational Geolocation”, în *Romanian Literature as World Literature*, ed. Mircea Martin, Christian Moraru și Andrei Terian (New York: Bloomsbury, 2018), 95-115.
9. WReC, *Combined and Uneven Development. Towards a New Theory of World-Literature* (Liverpool: Liverpool University Press, 2015), 116.
10. Vezi o discuție despre genurile și subgenurile românești în perioada 1901-1932 și 1844-1900 în articolele complementare ale proiectului: Andrei Terian, Daiana Gârdan, Emanuel Modoc, Cosmin Borza, Dragoș Varga, Ovio Olaru, David Morariu, „Genurile romanului românesc (1901-1932). O analiză cantitativă”, *Transilvania*, nr. 10 (2020): 53-64; Andrei Terian, Daiana Gârdan, Cosmin Borza, David Morariu, Dragoș Varga, „Genurile romanului românesc în secolul al XIX-lea. O analiză cantitativă”, *Transilvania*, nr. 10 (2019): 17-28.
11. Disociem între termeni pe urmele lui Christian Moraru, pentru care „planeta” reprezintă diversitate, în timp ce „globul” duce cu gândul la omogenitate. Vezi Christian Moraru, *Reading for the Planet. Toward a Geomethodology* (Ann Arbor: University of Michigan Press, 2015). Vezi Mircea Martin, Christian Moraru și Andrei Terian, *Romanian Literature as World Literature* (New York: Bloomsbury, 2018).
12. Romanele au fost scanate de echipa proiectului în anul 2020. Pentru a înțelege situația arhivelor digitale și necesitatea unui corpus coerent al romanului românesc vezi Andreea Coroian-Goldiș, Daiana Gârdan, Emanuel Modoc, Teodora Susarenco, David Morariu, Cosmin Borza, „Arhivele romanului românesc și posibilități de digitizare”, *Transilvania*, nr. 10 (2019): 1-8.
13. Disociem între corpus și arhivă pe urmele echipei de la Stanford Literary Lab. Vezi Mark Algee-Hewitt et al., „Canon/Archive. Large-scale Dynamics in the Literary Field.” în *Canon/Archive*, ed. Franco Moretti (New York: N+1 Foundation, 2017), 253-294. Online: <https://litlab.stanford.edu/LiteraryLabPamphlet11.pdf>. Accesat la 15 noiembrie 2020.
14. Pentru înțelegerea metodelor principale pe care se axează aceste proiecte colective de analiză a romanului românesc vezi Vlad Pojoga, Ștefan Baghiu, Emanuel Modoc, Daiana Gârdan, Andreea Coroian Goldiș, „Tehnici digitale pentru analiza romanului românesc”, *Transilvania*, nr. 10 (2019): 9-16.
15. Vezi Emanuel Modoc et al., „Geografia romanului românesc (1901-1932): arealul național”.
16. Ion Minulescu, *Bărbierul regelui Midas sau Voluptatea adevărului* (București, Naționala S. Ciornei, 1931), 20. (*MDRR2*)
17. Vezi Robert T. Tally Jr., ed., *Geocritical Explorations: Space, Place, and Mapping in Literary and Cultural Studies* (New York: Palgrave Macmillan, 2011); Bertrand Westphal, *The Plausible World. A Geocritical Approach to Space, Place, and Maps* (New York: Palgrave Macmillan, 2013). Pentru explorarea conceptului în spațiul românesc vezi Marius Conkan, Daiana Gârdan, „Space

- in Literature and Literature in Space”, *Metacritic Journal for Comparative Studies and Theory* 6, no. 1 (2020). <https://doi.org/10.24193/mjcst.2020.9.01>.
18. Ryan Heuser, Franco Moretti, Erik Steiner, *The Emotions of London* (Stanford Literary Lab, 2016): <https://litlab.stanford.edu/LiteraryLabPamphlet13.pdf>. Accesat la 15 noiembrie 2020.
 19. Simplificăm, desigur, denumirile din epocă pentru ușurința vizualizării.
 20. Ștefan Baghiu et. al. „Geografia internă a romanului românesc în secolul al XIX-lea”, 33.
 21. *Ibid.*, 32.
 22. Vasile Pop, *Vândută de propria-i mamă* (București: Librăriei Socec, 1922), 34. (*MDRR2*)
 23. *Ibid.*, 9.
 24. Elena Reigler, *Iubire și ispășire* (Iași: Institutul de Arte Grafice N. V. Ștefăniu, 1920), 11.
 25. ***, *Dicționarul cronologic al romanului românesc de la origini până la 1989* (Cluj-Napoca: Academia Română, 2004).
 26. Panait Istrati, *Neranțula* (București: Editura Mihai Eminescu, 1927), 8. (*MDRR2*)
 27. Cezar Petrescu, *Baletul mecanic* (București: Cartea Românească 1931), 38. (*MDRR2*)
 28. Alice Gabrielescu, *Uimitoarele întâmplări dintr-o vacanță. Roman pentru copii și tineret* (București: Cartea Românească, 1927), 65. (*MDRR2*)
 29. Pentru o analiză detaliată a acestor aspecte vezi Vlad Pojoga, Daiana Gârdan, Ștefan Baghiu, Cosmin Borza, Iunis Minculete, Denisa Frătean, „Diversitate identitară în romanul românesc (1844-1932)”, *Transilvania*, nr. 10 (2020): 33-44.
 30. Ștefan Baghiu et al., „Geografia internă a romanului românesc în secolul al XIX-lea”, 30.
 31. „...! Unde era Bucureștiul?! Noaptea-i?! Frivolul, mondenul București de mai înainte, d’aseară numai, cu nopțile-i de carnaval, cu petrecerile-i până la ziuă, cu orgiile romane, cu ospățuri... ‘Luculus-ene’ ‘micul Paris’ răsfățat, trebuincios parcă, întrecând aici poate pe malurile Dâmboviței marele, ispitorul Paris de pe malurile Senei!”
 - F. Lorian, *La 18 ani*. (București: Editura Librăriei SOCEC & Comp. Societate anonimă, 1921), 70.
 32. Pentru o operaționalizare a conceptelor de „nod” și „rețea” vezi Emanuel Modoc, *Internaționala periferiilor* (București: Muzeul Național al Literaturii Române, 2020), 134.
 33. Pentru context vezi Cornel Ban, *Dependență și dezvoltare. Economia politică a capitalismului românesc* (Cluj-Napoca: Tact, 2014).

Bibliography

- Algee-Hewitt, Mark et al. “Canon/Archive. Large-scale Dynamics in the Literary Field.” In *Canon/Archive*, edited by Franco Moretti, 253-294. New York: N+1 Foundation, 2017.
- Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Daiana Gârdan, Emanuel Modoc, David Morariu, Teodora Susarenco, Radu Vancu, and Dragoș Varga. *Muzeul Digital al Romanului Românesc: secolul al XIX-lea* [The Digital Museum of the Romanian Novel: The 19th Century]. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2019. <https://revistatransilvania.ro/mdrr>. Accessed November 15, 2020. (*MDRR*)
- Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, and Dragoș Varga. *Muzeul Digital al Romanului Românesc: 1901-1932* [The Digital Museum of the Romanian Novel: 1901-1932]. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. <https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932>. Available December 15, 2020. (*MDRR2*)
- Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Teodora Susarenco, Radu Vancu, and Emanuel Modoc. “Geografia internă a romanului românesc în secolul al XIX-lea” [The Internal Geogpraphy of the Romanian Novel in the 19th Century]. *Transilvania*, no. 10 (2019): 29-43.
- Ban, Cornel. *Dependență și dezvoltare. Economia politică a capitalismului românesc* [Dependency and Development. The Political Economy of Romanian Capitalism]. Cluj-Napoca: Tact, 2014.
- Conkan, Marius and Daiana Gârdan. “Space in Literature and Literature in Space.” *Metacritic Journal for Comparative Studies and Theory* 6, no. 1 (2020). <https://doi.org/10.24193/mjcst.2020.9.01>.
- Coroian-Goldiș, Andreea, Daiana Gârdan, Emanuel Modoc, Teodora Susarenco, David Morariu, and Cosmin Borza. “Arhivele romanului românesc și posibilități de digitizare” [The Archives of the Romanian Novel and Digitization Possibilities]. *Transilvania*, no. 10 (2019): 1-8.
- Goldiș, Alex. “Beyond Nation Building: Literary History as Transnational Geolocation.” In *Romanian Literature as World Literature*, edited by Mircea Martin, Christian Moraru, and Andrei Terian, 95-115. New York: Bloomsbury, 2018.
- Goldiș, Alex, Cosmin Borza, Daiana Gârdan, Emanuel Modoc, Dragoș Varga, and David Morariu. “Poli de producție ai romanului românesc (1901-1932)” [Production Centers of the Romanian Novel (1901-1932): Editorial Networks and Canonization Process]. *Transilvania*, no. (2020): 45-52.
- Martin, Mircea, Christian Moraru, and Andrei Terian, eds. *Romanian Literature as World Literature*. New York: Bloomsbury, 2018.
- Modoc, Emanuel, Daiana Gârdan, Ștefan Baghiu, Andreea Coroian-Goldiș, Radu Vancu, and Vlad Pojoga. “Geografia romanului

- românesc (1901-1932): arealul național” [The Geography of the Romanian Novel (1901-1932): The National Areal]. *Transilvania*, no. 10 (2020): 12-21.
- Modoc, Emanuel. *Internaționala periferiilor* [The Peripheries’ International]. Bucharest: Muzeul Național al Literaturii Române, 2019.
- Moraru, Christian. *Reading for the Planet. Toward a Geomethodology*. Ann Arbor: University of Michigan Press, 2015.
- Moretti, Franco. *Atlas of the European Novel 1800-1900*. New York: Verso, 1998.
- Patraș, Roxana, Ioana Galleron, Camelia Grădinaru, Ioana Lionte, and Lucreția Pascaru. “The Splendors and Mist(eries) of Romanian Digital Literary Studies: a State-of-the-Art just before Horizons 2020 closes off.” *Hermeneia*, no. 23 (2019): 207-222.
- Patraș, Roxana. *Romanian Novel Corpus (ELTEC-rom): Release with 80 novels encoded at level 1. (Version v0.7.0)* [Data set]. Zenodo (2020). In *European Literary Text Collection (ELTEC)*, version 1.0.0, November 2020, edited by Carolin Odebrecht, Lou Burnard and Christof Schöch. COST Action Distant Reading for European Literary History (CA16204). DOI: doi.org/10.5281/zenodo.4274954.
- Pojoga, Vlad, Daiana Gârdan, Ștefan Baghiu, Cosmin Borza, Iunis Minculete, and Denisa Frătean. “Diversitate identitară în romanul românesc (1844-1932)” [Identity and Diversity in the Romanian Novel (1844-1932)]. *Transilvania*, no. 10 (2020): 33-44.
- Pojoga, Vlad, Ștefan Baghiu, Emanuel Modoc, Daiana Gârdan, and Andreea Coroian Goldiș. “Tehnici digitale pentru analiza romanului românesc” [Digital Tools for the Analysis of the Romanian Novel], *Transilvania*, no. 10 (2019): 9-16.
- Tally Jr., Robert T. ed. *Geocritical Explorations: Space, Place, and Mapping in Literary and Cultural Studies*. New York: Palgrave Macmillan, 2011.
- Terian, Andrei, Daiana Gârdan, Cosmin Borza, David Morariu, and Dragoș Varga. “Genurile romanului românesc în secolul al XIX-lea. O analiză cantitativă.” [The Genres of the Romanian Novel in the 19th Century] *Revista Transilvania*, no. 10 (2019): 17-28.
- Terian, Andrei, Daiana Gârdan, Emanuel Modoc, Cosmin Borza, Dragoș Varga, Ovio Olaru, and David Morariu. „Genurile romanului românesc (1901-1932). O analiză cantitativă” [“The Genres of the Romanian Novel (1901-1932). A Quantitative Analysis”]. *Transilvania*, no. 10 (2020): 53-64.
- Terian, Andrei. “Big Numbers: A Quantitative Analysis of the Development of the Novel in Romania.” *Transylvanian Review*, vol. XXVIII, Supplement no. 1 (2019): 55-71.
- Vancu, Radu, Alex Goldiș, Ovio Olaru, Vlad Pojoga, Teodora Susarenco, Denisa Frătean, and Ștefan Baghiu. „Temporalitatea internă a romanului românesc (1844-1932).” *Transilvania*, no. 10 (2020): 22-32.
- Vianu, Tudor. *Arta prozatorilor români* [The Art of Romanian Prose Writers] București: Minerva, 1988.
- Westphal, Bertrand. *The Plausible World. A Geocritical Approach to Space, Place, and Maps*. New York: Palgrave Macmillan, 2013.
- WReC. *Combined and Uneven Development. Towards a New Theory of World-Literature*. Liverpool: Liverpool University Press, 2015.

PROIECT CO-FINANȚAT DE:

Acest articol a apărut în cadrul proiectului *Muzeul Digital al Romanului Românesc 1900-1932*, organizat de Complexul Național Muzeal ASTRA și co-finanțat de Administrația Fondului Cultural Național. Proiectul nu reprezintă în mod necesar poziția Administrației Fondului Cultural Național. AFCN nu este responsabilă de conținutul proiectului sau de modul în care rezultatele proiectului pot fi folosite. Acestea sunt în întregime responsabilitatea beneficiarului finanțării.